

Гончаренко А. М.,

доцент Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук

САМОПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається паралель самоосвіти і самовиховання педагога дошкільного навчального закладу. Визначаються акценти процесу модернізації системи дошкільної освіти. Узагальнюються способи формування творчого потенціалу сучасного педагога, вивіщення його фахового рівня.

Ключові слова: модернізація дошкільної освіти, самопідготовка, самоосвіта, самовиховання, професійна майстерність, професійна творчість.

Наука, що досліджує закономірності розвитку та функціонування вищої творчої діяльності людей (серед якої – педагоги дошкільної освіти), охоплює їхню професійну різноманітність. Акмеологічний підхід до освіти стає особливо актуальним у зв'язку із загостренням проблеми щодо її якості. Нині реформи відбуваються у світовому контексті, а модернізація дошкільної освіти є логічним відгуком на вимоги часу.

Відомий психолог В. Зінківський вважав дошкільну ланку в Україні найкращою в світі, бо вона є національно спрямованою, спирається на діяльність дитини, долучає її до християнських та загальнолюдських цінностей. Проте публічно і об'єктивно (настільки це дозволяли ідеологіч-

но комфортні умови) було неодноразово проаналізовано стан суспільного дошкільного виховання. Серед основних недоліків ще наприкінці 80-х рр. минулого століття визначалося превалювання навчально-дисциплінарної моделі у педагогічному процесі. А мета дошкільного виховання зводилася до постачання та засвоєння дітьми суми знань, умінь, навичок. Роль педагога як центральної фігури освітнього процесу визначалась орієнтацією на такі його функції: постачальник знань, проголошувач істин, контролер, експерт, суддя. При наблизеному розгляді так чи інакше проглядався брак уваги до особистості педагога. Цей висновок набув ознак проблеми особистісно-професійного становлен-

ня педагога. Ступінь і вершина професійної зрілості — багатовимірний стан людини, що показує, наскільки вона відбулася як громадянин і фахівець. Індивідуальні, особистісні, діяльнісні характеристики розглядаються акмеологією цілісно. При такому підході домінує проблематика розвитку творчих здібностей кожної людини [4, 73–79].

При написанні статті автор спиралася на теоретичні роботи учених, які розглядали проблему акмеології як нову парадигму освіти (А. Деркач, В. Зазикін, Н. Кузьміна, В. Максимова, О. Вознюк, О. Тичина). У роботах розкрито об'єктивні й суб'єктивні фактори, що сприяють або перешкоджають прогресивному розвитку дорослої людини, а також закономірності та механізми, що дають змогу людині у своєму розвитку досягати вершин, що й позначається терміном «акме» [1, 18–29; 5, 229].

Мета статті — розкрити нерозривну паралель самоосвіти і самовиховання педагога дошкільного навчального закладу на етапі модернізації освіти.

Завданнями є: визначення акцентів процесу модернізації системи дошкільної освіти; розкриття способів формування творчого потенціалу сучасного педагога; характеристика змісту науково-методичної роботи.

Що таке *модернізація*? Це трансформація простору та умов життя, наповнення буття новими ритмами, зміна світобачення, удосконалення та варіативність процесів творчості. Що таке *модернізація системи дошкільної освіти* очима сучасного педагога? Це психологізація освітнього процесу, визнання самоцінності дошкільного дитинства, пріоритету гармонійного та різнобічного розвитку особистості, формування у малюка цілісної картини світу, надання переваги духовно-душевній роботі з дітьми. Сьогоднішні зміни у системі дошкільної освіти вибудовуються на нових основах, що дає практикам оптимістичний імпульс до змін, до творчості. Це перспективний етап формування творчого потенціалу сучасного педагога [2, 94–97].

Щоб визначити вектори зростання професійної майстерності й творчості педагога, ми дослідили його ставлення до процесів модернізації дошкільної освіти та завбачування прогресивних змін. Як зазначалося вище, акмеологія — це наука, що вивчає закономірності та феномени розвитку людини на етапі зрілості, а особливо при досягненні нею найвищого рівня цього розвитку. Тому закономірним видається і те, що більшість вихователів прагнуть поваги й довіри до себе у побудові освітнього процесу з дошкільниками, сподіваються на свободу у самопідго-

товці [3, 5–16]. У свою чергу, процес самоорганізації складається з двох взаємопов'язаних та лінійно послідовних етапів: *самопідготовка* і *самореалізація*. Самопідготовка охоплює такі знання і вміння, що їх свого часу вихователь не здобував як базові, бо вони не передбачалися офіційною системою освіти. Однак вони вкрай необхідні йому для досягнення професійної мети, що ставить сьогодення. Це шлях *самоосвіти*, що утворює нерозривну паралель з *самовихованням*. Розглянемо детальніше ці два компоненти самопідготовки педагога. Самовиховання — найбільш інтенсивний розвиток сил і здібностей особистості, тому його успішний перебіг вимагає від неї відповідного рівня готовності. Така готовність можлива за умови високого рівня самосвідомості, здатності до саморегуляції і потреби в розвитку. У період модернізації дошкільної освіти сучасний педагог переосмислює систему освіти загалом і себе у дошкільній освіті зокрема. Усвідомлена потреба в розвитку створює підставу для потреби у самовихованні. Педагогічно правильно організоване самовиховання сприяє тому, що виховний процес набуває яскраво вираженого особистісно зорієнтованого характеру. Визначальним аспектом самовиховання є прийняття педагогом процесу змін у освіті: оновлення змісту, переорієнтація у визначенні пріоритетів, створення уявної ідеальної моделі розвитку особистості дитини у дошкільному дитинстві. Цей процес не миттєвий, він потребує високого рівня соціально-педагогічної компетентності, самокритичного погляду, аналізу ситуації, програмування та завбачування позитивних результатів у своїй роботі та роботі дошкільного навчального закладу.

Іншим двоєдиним компонентом самопідготовки є самоосвіта, що охоплює самостійно надбані знання з урахуванням особистих інтересів і об'єктивних потреб професійної діяльності. Однак ці знання здобуті не у базових навчальних закладах, а перейняті самостійно з різних джерел. Потребою в цьому визначають зміни процеси перебудови дошкільної освіти, приведення освітнього процесу у відповідність з Державним стандартом, з Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», надання пріоритету розвитку особистості. Процеси сьогодення в освіті потребують від педагога перебудови мислення, відходу від стереотипів. Та руйнівним на шляху змін є те, що дошкільна освіта ще й досі залишається ареною змагань навчально-дисциплінарної та особистісно зорієнтованої моделей освіти. Нова програма передбачає автономність педагога, його позитивно-діяльне ставлення до життя, відкритість інноваціям.

Самоосвіта є найгнучкішою формою отримання знань, тому що вона здійснюється на діагностичній індивідуалізованій основі. Сутність індивідуалізації полягає в тому, що зміст, форми та методи самоосвіти підпорядковуються індивідуальним особливостям педагога, рівню його професійно-педагогічної культури, умовам праці, реальним можливостям та розумінню своїх резервів. Адаптація вихователя до роботи за Базовою програмою визначається змістом та якістю його самоосвіти. Розгортаючи зміст цього процесу, знаходимо подібність у науково-методичній роботі, яка частково трактується і як форма методичної роботи.

Аналіз передового педагогічного досвіду свідчить про те, що у діяльності творчого педагога завжди присутні дослідницькі елементи. У спадщині В. О. Сухомлинського знаходимо опис методики колективного експерименту, у якому брав участь весь педагогічний колектив [8, 229–239; 9, 74–79]. Він вважав, що методична робота і наукове дослідження близькі тим, що ґрунтуються на аналізі фактів і передбачають наукове прогнозування очікуваних результатів. Поняття *науково-методична робота* з недавнього часу актуалізується у зв'язку з тим, що сучасні педагогічні колективи активні в апробаціях освітніх програм, інновацій, технологій освітнього процесу, у оволодінні методологією і методикою педагогічного дослідження; розробляють дослідно-експериментальні проекти.

Спираючись на новаторський досвід В. О. Сухомлинського та сучасні трактування змісту науково-методичної роботи, дозволимо собі розглядати її форми як один з напрямів самоосвіти педагога, що спрямована на:

- підвищення теоретичного та психолого-педагогічного рівнів педагога, професійно-педагогічної культури;
- організація роботи з вивчення Базового компонента дошкільної освіти в Україні (Державний Стандарт), Базової програми;
- вивчення, узагальнення та адаптація досвіду дошкільних навчальних закладів, що брали участь у апробації Базової програми;
- збагачення новими педагогічними технологіями розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку;
- організація діяльності творчих груп щодо реалізації змісту Базової програми, варіативності планування;
- створення тимчасових дослідницьких колективів, що об'єднують дослідників-педагогів та вчених.

У такому спрямуванні науково-методичної роботи особливої актуальності набувають не ли-

ше колективно-групові інтереси, а й індивідуальна науково-методична діяльність. У рамках традиційних та новітніх форм педагог цілеспрямовано, планомірно та систематично удосконалює свою теоретичну та практичну підготовку відповідно до запитів часу. Маючи на меті визначення внутрішньої мотивації педагога, готовності прийняття і внесення нових орієнтирів у власну свідомість та устрій професійного життя, ми дійшли висновку про неоднорідність педагогічної спільноти. Так, більша частина вихователів давно чекають на прогресивні зміни, вітають свободу і творчість. Вони прагнуть поваги й довіри до себе у побудові освітнього процесу [6, 10–13; 7, 60–63]. Першопричинами позитивного ставлення до процесів модернізації дошкільної освіти загалом та впровадження нової програми зокрема є:

- прийняття основ Базового компоненту дошкільної освіти в Україні;
- невдоволеність реальним станом справ у дошкільній освіті чи у своєму педагогічно-батьківському колективі зокрема;
- бачення резервів, перспективи покращення процесу педагогічної роботи;
- очікування сприятливих умов для розвитку творчості педагога;
- надія на пріоритет професійної свободи;
- розуміння необхідності створення активного розвивального середовища з урахуванням природи дитини.

Інша ж частина вихователів продемонстрували негативне і байдуже ставлення до змін у дошкільній, що виявилось у таких першопричинах:

- нездатність педагога до пошуку, аналізу, узагальнення і систематизації інформації та трансформації її відповідно до змінних педагогічних умов;
- недостатня сформованість навичок професійного самозбагачення, ослаблена мотивація до учіння, самовдосконалення, активності;
- неадекватна оцінка рівня власної компетентності: занижена чи завищена;
- нечіткість у визначенні перспективи свого професійного майбутнього;
- занижена здатність відходити від стереотипів;
- байдужість до перспектив покращення майбутнього;
- розгубленість і тривога щодо можливого прояву некомпетентності.

Зазначимо, що самостійність може виявлятися і на рівні репродуктивної діяльності, оскільки її складові (творчість і репродуктивність) перебувають у гармонійному зв'язку. Щоб задовольнити потребу кожного педагога у професійному виви-

щенні доцільно орієнтуватися на такі форми роботи: де домінує репродуктивна діяльність або бесіда, професійна майстерність або професійна творчість. Зокрема, бесіди можуть варіюватися від аналізу конкретної ситуації до дискусійного клубу через проблемно-аналітичні чи методичні діалоги. Для педагогів, які мають достатній досвід, що збагачений відточеною технікою, варіативною технологією, корисними будуть такі форми науково-методичної роботи, де домінує *професійна майстерність*: методичний аукціон, методичний вернісаж, методична панорама, лабораторія педагогічних знань, педагогічне ательє, педагогічний клуб, день професійної майстерності. Ці форми дозволяють вихователю показати результати, що є показником його майстерності і відповідають вимогам Базової програми. На хвили успішності та завбачуваного позитивного результату вихователь легше вдається до оновлення педагогічного процесу. Важливим видається заохочення тих, хто у своєму багаторічному досвіді має здобутки, що суголосні сучасним тенденціям.

Педагогів, що прагнуть прогресивних змін, свободи і творчості, доцільно залучати до таких форм науково-методичної роботи, де домінує *професійна творчість*: педагогічний ринг, ярмарок педагогічних знахідок, аукціон ідей, банк ідей, презентація ідей, творча лабораторія, книга педагогічних знахідок, панорама методичних знахідок, день творчості, фестиваль педагогічної творчості, ерудит-шоу, евістолярний аукціон (способи планування), портрет творчого педагога тощо.

Рушійною силою професійного самопізнання через самоосвіту є створення умов стимулювання тих, хто експериментує, шукає, помиляється. Психологізація освітнього процесу вимагає підвищення фахового рівня педагогів, усвідомлення того, що сьогодні вихователь — це конструктор, який, створюючи умови, різноманітні форми розвивальних ситуацій, опосередковано керує розвитком дитини. Ці аспекти погребують окремого дослідження задля підвищення якості дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акмеология : учеб. пособ. / под общ. ред. А. А. Деркача. — М. : РАГС, 2006. — 108 с.
2. Балл Г. Гуманізація освіти як джерело особистісної свободи / Г. Балл // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільстві : наук.-метод. зб. / ред. кол. Н. Софій, наук. ред. І. Єрмаков. — К. : Контекст, 2000. — С. 94–97.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / Іван Дмитрович Бех. — К. : ІЗМІІ, 1998. — 204 с.
4. Бодалев А. А. О предмете акмеологии / А. А. Бодалев // Психологический журнал. — 1993. — № 5. — Т. 14. — С. 73–79.
5. Вознюк О. В. Людина, що навчається: головні аспекти нової парадигми освіти / О. В. Вознюк, О. Р. Тичина. — Житомир : Волинь, 1998. — 229 с.
6. Гончаренко А. Особистісно орієнтована модель освіти: підготовка педагога / А. Гончаренко // Дошкільне виховання. — 2008. — № 1. — С. 10–13.
7. Гончаренко А. М. Готовність педагога дошкільного навчального закладу до впровадження Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / А. М. Гончаренко // Личность в едином образовательном пространстве : сб. науч. статей / под ред. К. Л. Крутий. — Запорожье : ООО «ЛИПС» ЛТД, 2010. — С. 60–63.
8. Сухомлинський В. О. Виховання і самовиховання / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти томах. — К. : Рад. шк., 1977. — Т. 5. — С. 229–239.
9. Сухомлинський В. О. Колективне дослідження проблеми «Єдність думки і почуття» / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. — К. : Рад. шк., 1977. — Т. 4. — С. 74–79.

В статті розкривається паралель самообразовання і самовоспитання педагога дошкільного учбового заведення. Определяются акценты процесса модернизации системы дошкольного образования. Обобщаются способы формирования творческого потенциала современного педагога, возвышения его профессионального уровня.

Ключевые слова: модернизация дошкольного образования, самоподготовка, самообразование, самовоспитание, профессиональное мастерство, профессиональное творчество.

The article exposes the parallel self-study and self-education of a nursery school. The focus of the modernization of preschool education is defined. Is generalized methods for developing the creative potential of modern teacher, his exaltation of the professional level.

Key words: modernization of pre-school education, self-study, self-education, professional skills, professional creativity.